МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЮЖНОУКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ»

Розробка уроку з української мови

Тема: Роль фразеологізмів у професійному мовленні

Викладач української мови і літератури: Ніколаєнко Л.І.

ДНЗ «ЮПЛ»
2016 р.

Тема уроку: Роль фразеологізмів у професійному мовленні.

Мета: поглибити знання учнів з української фразеології; розкрити функціонально-стилістичні можливості лексичних та фразеологічних одиниць; збагатити словник новими фразеологізмами та крилатими висловами; виховувати пошану до скарбниці народної мудрості

Вид уроку: узагальнення та систематизація

Тип уроку: урок-дослідження

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Підготовка до сприйняття навчальної теми

Слово вчителя:

Фразеологія української мови – це багатство й окраса. Більшість фразеологізмів має образне значення й використовується як прикраса.

Фразеологізми – іскрометні скарби мовної образності – передають найтонші відтінки душевних порухів, обарвлюють висловлене в національний колорит.

Джерелами фразеології є:

- повсякденне життя: *з одного тіста, дати гарбуза, зуб на зуб не попадає;*
- переносне вживання професійних виразів: *зняти стружку, на два фронти, зсув за фазою, підписувати вирок;*
- художня література, у тому числі Біблія, Євангеліє, антична міфологія, вислови відомих людей: *бути чи не бути, дамоклів меч, караюсь, мучусь але не каюсь, пісня пісень;*
- народна творчість: *що посієш – те й пожнеш, життя прожити не поле перейти.*

III. Оголошення теми та мети уроку

IV. Перевірка домашніх завдань (проектів - досліджень)

Учні отримали заздалегідь завдання самостійно досліджувати фразеологізми та їхню роль у мові.

Проект – дослідження №1

Термін «фразеологія» вживають у багатьох значеннях: розділ мовознавства про усталені звороти; сукупність їх у мовленні; сукупність прийомів висловлювань, властивих певній особі, епосі.

До складу фразеології входять ідіоми, порівняння, крилаті вислови, прислів'я, приказки, стійки формули, звороти науково-термінологічного характеру, афоризми, сталі вислови з виробничо-технічної сфери.

На дошці учень записує визначення складових частин фразеології та пояснює свої записи.

Фразеологічна одиниця (фразеологізми) – стійке сполучення слів, граматично організованих за моделлю словосполучень або речень.

Їх різновиди:

Ідіоми – стійки сполучення, що виражають єдине поняття. Вони втратили свою внутрішню форму і іншою мовою, як правило, дослівно не перекладаються. Наприклад: *скочити в халепу, море по коліно.*

Порівняння – це вид простого тропа, в якому одне явище як поняття є шляхом зіставлення з іншим явищем. Наприклад: *чистий, як сльоза; їсть, як іржа залізо; мов у воду опущений.*

Прислів'я – це виражений реченням народний вислів повчального змісту, що передбачає узагальнений суспільний досвід або формулює життєву закономірність: *щире слово, добре діло душу й серце обігріло; обпікся на молоці, то й на воду студить.*

Приказка – стійкий вислів, який відзначається лаконічною будовою й використанням образної виразності, але не формулює певної закономірності чи правила: *у страху очі великі; і стіна вуха мають.*

Крилаті вислови – часто повторювані влучні словесні формули, джерело яких може бути встановлене: *голос волаючого в пустелі; лише боротись – значить жить!*

Афоризм виражає в стислій формі яку-небудь думку узагальнено. Наприклад: *і в наше віконце загляне сонце; хто шукає, той знайде.*

Каламбур – фігура мовлення, яка полягає в гумористичному використанні багатозначності слова або звукової схожості різних слів: *кому весілля, а курці смерть; на Миколи та ніколи.*

Професійні вислови – це стійки словосполучення або речення, що внаслідок переосмислення вийшли за межі мови професійних груп і набули образного значення: *грати першу скрипку, підрізати під корінь.*

Народнопоетичні включення – це стійкі мовні моделі, які вживають як зачини чи кінцівки в народній творчості: *багато що казати, та мало слухати; хай йому земля пером.*

Вислови термінологічного характеру стають також фразеологізмами, коли вони виходять за межі своєї терміносистеми й набувають переносного значення: *зійти з орбіти; вийти на фінішну пряму.*

Учні доповнюють проект підібраними прикладами.

Фразеологізми – *сім раз відмір, а раз відріж; буде й на нашій вулиці свято; заварити кашу.*

Ідіоми – *була не була; замилювати очі; наступати на п'яти;*

Порівняння – *крутиться, як муха в окропі; білий, як стіна;*

Прислів'я – *не копай під кимсь яму; баба з воза – кобилі легше;*

Приказки – *не всі в дома; як кіт наплакав; як з неба впав;*

Крилаті вислови – *посипати голову попелом; а все-таки вона крутиться;*

Афоризми – *через терни до зірок; друзі пізнаються у біді;*

Каламбур – *на городі бузина, а в Києві дядько; де раки зимують;*

Професійні вислови – *закручувати гайки, увійти в роль, дати зелену вулицю;*

Народнопоетичні включення – *як задумав, так і зробив; у дорий час сказати, а в лихий помовчати.*

Слово вчителя:

Фразеологія української мови формувалась протягом багатовікового історичного розвитку мовної творчості українського народу, його контактів з іншими народами, їх культурою.

Проект - дослідження №2

«Старі люди правду кажуть: «Два хитрих мудрого не переважать»».

Народні звичаї у фразеології

Давати гарбуза, вручати хліб – сіль, стати на рушничок, водити за ніс, колупати піч, обміняти хліб.

Назви птахів у фразеології

Біла ворона, жар – птиця, рання пташка, жити зозулею, глуха тетеря, вставати з півнями.

Назви одягу і взуття у фразеології

Шапка Мономаха, Червона Шапочка, видно пана по халявах, народитися в сорочці, на злодієві шапка горить.

Школа у фразеології

Азбучна істина, чорна книга, осляча лава.

Назви чисел

Восьме чудо світу, сім чудес світу, діло десяте, гнути в три погибелі, сім п’ятниць на тиждень, бути на сьомому небі, чортова дюжина, шосте чуття, п’ята колона, тридев’яте царство.

Термінологія і назви професій

Ланцюгова реакція, нульовий цикл, під ключ, не ликом шитий, тягти лямку.

Спортивні фразеологізми

Виходити на фінішну пряму, брати тайм-аут, хет-трік, тримати на дистанції, покласти на обидві лопатки, грати в одні ворота, один нуль на мою користь, заборонений удар, удар нижче пояса, хід конем.

Про забобони у фразеології

Як гляне, аж молоко кисне; вставати лівою ногою; забивати осоковий кілок; заєць дорогу перебіг; кидати слово на вітер; на кудикіну гору; народитись під щасливою зіркою; сміття з хати не виносити; тремтіти як осиковий лист.

Проект – дослідження №3

Історія виникнення фразеологічних зворотів

Неопалима купина. У біблійній книзі розповідається про першу зустріч Мойсея з Богом, який промовляв до нього з палаючого тернового куща, що горів і не згорав («неопалима купина»).

Дамоклів меч. Вислів вживається у значенні «постійна небезпека». За грецькою легендою, Дамокл придворний сіракузького владики Діонісія, позаздривши своєму володарю, назвав його найщасливішим із людей. Під час бенкету Діонісій наказав посадити Дамокла на своє місце і віддавати йому царські почесті. Але ось Дамокл підняв очі і завмер: прямо над його головою був підвішений на кінській волосині вістрям вниз важкий меч. Зляканому Дамоклові Діонісій пояснив, що цей меч є символом тих небезпек, яких владар зазнає постійно, незважаючи на зовні безтурботне життя.

Ахіллесова п'ята. У переносному значенні – «слабке вразливе місце». За давньогрецьким міфом, мати Ахіллеса, богиня Феміда скупала його у водах священної ріки Стікс, щоб зробити невразливим для ворожих стріл. Купаючи, мати тримала дитину за п'яту, і води Стікса не обмили її. Стріла Паріса, спрямована богом Аполлоном, влучила в п'яту, і Ахіллес загинув

V. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Слово вчителя:

Більшість фразеологізмів з'явилося в процесі спостереження за навколишньою дійсністю – суспільними процесами, виробничою діяльністю й побутом, морально-етичними нормами і родинними стосунками, природним середовищем, тваринним і рослинним світом. Немає такої ділянки, галузі життя народу, які б не характеризувалися усталеними зворотами.

Завдання №1

Пояснити значення фразеологізмів і визначити, представниками якої професії вони вживаються.

1. *Схрещувати мечі, не нюхати пороху, здавати позиції, брати рубіж* (з мови військових);
2. *Увіходити в роль, як по нотах, коронний номер, у своєму репертуарі, втрапити в тон* (з мови артистів);

3. *Де тонко, там і рветься, розмотати клубок, куди голка, туди й нитка, білими нитками шите* (з мови кравців, швачок);
4. *Брати в лещата, між молотом і ковадлом, куй залізо поки гаряче* (з мови ковалів);
5. *Змотувати вудки, клювати на живця* (з мови рибалок).

Завдання №2

Вибірковий диктант (випишіть «зайве» словосполучення з кожної групи фразеологізмів):

1. *Закрутити гайки, закрутити веремію, закрутити пляшку, закрутити голову, закрутити любов;*
2. *Руками й ногами, спортивними руками, обома руками, чужими руками;*
3. *Ходити на задніх, ходити ходором, ходити під стіл пішки, ходити до лісу, ходити по бритві;*
4. *Держати хвіст бубликом, держати колектив, держати язик за зубами, держати камінь за пазухою;*
5. *Жити одним днем, жити на батьківські гроші, жити чужим розумом, жити не хлібом єдиним;*
6. *Душа в душу, душа радіє, душа пісні, душа в п'яти тікає:*
7. *Доводити до пуття, доводити до ручки, доводити до стола, доводити до сліз.*

VI. Закріплення навчального матеріалу

Завдання №1

Встановити відповідність

ахіллесова	*носа*
кліпати	*голівонька*
богатирський	*слід*
задирати	*очима*
буйна	*сон*
вигравати	*шлях*
гарячий	*вік*
життєвий	*п'ята*
золотий	*час*

Довідка: ахіллесова п'ята, кліпати очима, богатирський сон, задирати носа, буйна голівонька, вигравати час, гарячий слід, золотий вік.

Завдання №2

Дібрати фразеологізми до поданих словосполучень:

Перейти на чиєсь утримання (сидіти на шиї);

Невпевнено почуватися (ні в сих, ні в тих);

Бути дуже гарним (з лиця хоч воду пий);

Залицятися (підбивати клинки);

Важко працювати (працювати як віл);

Несподіване повідомлення (як грім серед білого неба);

Бути досвідченим (собаку з'їсти)

Швидко (на всіх парах);

Бути суворим (тримати в кулаці);

Почувати себе безпорадним (як без рук).

Завдання №3

Бліц – опитування «Миттєва відповідь»

У якому фразеологізмі згадується таблиця множення? (ясно як два на два чотири);

Чи можна сказати: «Майстер на обидві руки»? (майстер на всі руки);

Коли енциклопедія може бути «ходячою»? (людина, яка все знає);

Хто може зробити з мухи слона? (той, хто перебільшує);

Чи можна кілок на голові тесати? (можна, коли безрезультатно пояснювати);

Коли не знаєш, де «очі подіти»? (коли соромно);

У кого сім п'ятниць на тижні? (у брехуна);

На кому шапка горить? (на злодієві).

VII. Підведення підсумків

Обговорення проблемних питань:

1. Чи можна сказати, що наявність фразеологізмів у мові свідчить про її багатство?
2. Чи повинні ми їх використовувати у своєму мовленні?

Коментування оцінок.

VIII. Домашнє завдання

Виписати фразеологізми, які використовують електрозварники; використати їх у міні – творі на професійну тематику (тему уні обирають самі).